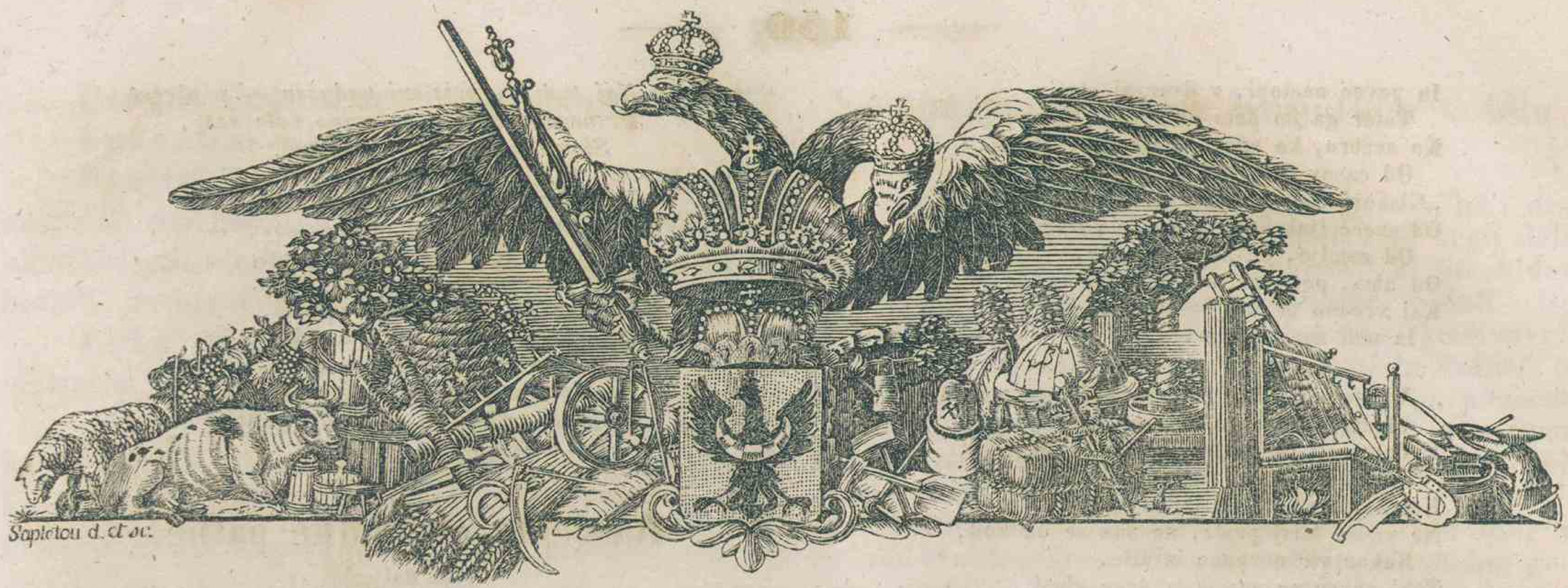

Kmetijſke in rokodélſke novize.

Na ſvetlobo dane od z. k. kmetijſke drushbe.

№ 38. *V ſrédo 18. Kimovza.* **1844.**

Te novize pridejo vſako ſrédo na dvéh zhetertnih liſtih v Ljubljani na ſvetlo. Pſazhujejo ſe v piſarnizi z. k. kmetijſke drushbe v hiſhi 195 v Šalendrovih ulizah bliso Brega; sa Ljubljano in sa tiſte, ki jih ne dobivajo po póſhti, sa zélo leto s 2 fl., — sa pol leta s 1 fl.; prejemljejo ſe pa pri natiſkovavzu na Bregu Nr. 190. Po poſhti veljajo sa zelo leto 2 fl. 30 kr., — sa pol léta 1 fl. 15 kr. Po vſih z. k. poſhtah ſe snajo dobiti.

Še nekaj v spomin našiga presvitliga Cesarja Ferdinanda.

Ravno je preteklo **571** let, kar je bila božja previdnost gròfa Rudolfa Habsburgskiga, slavniga očaka naše presvitle cesarsko-kraljeve hiše, na nemško-rimski prestol poklicala. Velika zmota je takrat razsajala po nemških dežélah. Dvajset let vladarja niso imele. Vsak je delal po svoje, kakor so ga gnale slepe želje in divji pohot, brez poštovanja postav in pravice. Močan je zatiral slabiga, močnejši močniga, in takó dalej jeden drugiga. Kakor orli gnjezda svoje, so zidali ropaželjni vitezi po hribih in gorah visocih nepremagljive gradove. Od ropa in sile je donéla vsa nemška deržava; kri je tekla od ene do druge straní; kdor je mogel, je vzel; nad krivico pa ni bilo sodnika. To dobo temne zmote in splohne pogube je bil izvoljil vsigamogočni Bog, de ostrašenimu svetu pokaže, kaj on zamore v krepkimu dlanu pobožniga junaka. Tedaj je poklical imenovaniga gospoda na nemško-rimski prestol, in kakor bi mignil, so se vtolažile dežéle, in nastopili so mir in pokoj, sprava in zaupanje po celimu cesarstvu.

Ko bi hotli popisati vse kreposti, vse slavne in pobožne dela, vse zasluge, po ktérih je rečeni gròf Habsburgski do take časti vzdignil se, bi imeli velikó in dolgo govorenje. Čas in prostor nam tega ne dovóljita. Zatorej se danas le ene prigodbe spomniti hočemo, iz ktére bomo očitno vidili, kako čudno božja previdnost človeka po življenju vodi, in do njegove namembe gotovo pripelje. Slavni Miroslav Šiller jo je v nemškimu jeziku nemškimu narodu pel; mi pa vam tukaj podamo slovenski prevod njegove neumerjoče pesmi.

Gròf Habsburgski.

Prevod iz nemškiga.

V *Porečju*, z cesarsko svitlostjo obdan,
V dvorani starinsko sloveči,
Gròf Rudolf sedí za cesarja izbran,
Kraljevo vezilo deržeči.
Starosta Narenski prinaša jedí,
Mozečiga vina Čeh mu deli,
Volitelov sedem se stavi,
Kot solncu okoli truma zvezdá,
Na levo, na desno vladarju svetá,
De službe dolžnosti opravi.

Vse krog napuní visoki altán
Naroda veseliga stiska,
Ko glasno klicaje, radosti vdan,
Med trombe in cimbale vriska:
Vtolažen je strašni kervavi prepír
Brezvladniga časa, na svetu je mir,
Vladarju so v rokah osode,
Zgubila grozo sta jeklo in meč,
Slaboten in miren ne trese se več,
Močnejšiga sužen de bode.

In cesar prijaznih iz ust govorí,
Bokal bliščeči dvigaje:
„Kosilo je krasno, godiše sloví,
Z veseljem mi dušo napaje,
Al *pevca* pogrešam, besede oblast,
De v sercu očisti mi radosti slast,
Nebeške nauke mi reče.
Navajen sem takó od mladih let,
Kar *vitezu* bila je šega popred,
Zdaj *cesar* opušati neče.“

In pevec nastopi, v dvorani stojí,
Talár ga do pete pokriva,
Ko srebro, ko sneg se mu glava bleší,
Od časov obilnosti siva.
„Glasovi vse sorte so strunam iztók
Od sreče ljubezni, od hvale porók,
Od zemlje, od neba se poje,
Od uma, poguma, od slave in zmót;
Kaj vredno bi bilo cesarju nasprot,
Iz usti zapovedi svoje!“

„„Vkazavati pevcu ne smem — govorí
Vladar prijazniga obraza —
V dolžnosti on višjiga kralja stojí,
Zamaknenja hip mu je vkaza.
Kot burja na zraku izvoli si pot,
Ne vé se kdaj pride, ne zna se od kod,
Kakor vir neznane iz žile,
Tak' pevcu se pesem iz duše glasí,
In temnih počutkov oblasti zbudí,
Ko skrite v oserčju so bile.““

Zdaj pevec lotivši se strun, krepak
Jih začne mogočno prebirat':
„Na lov je podal se žlahtni junak,
Za divjo se kozo ozirat.
Oproda mu nese orožje in rog,
In kadar na krasnimu konju v en log
Zelene dobrave prijaha,
Iz dalje je zvonček nasprot se glasil,
En mašnik z rešnim telesam je bil,
Pred njim cerkovnik primaha.“

Ino grof pripogne do zemlje se tje,
Ponižno glavo razkrivši,
De vredno časti, kar otelo je vse,
Človeka v pogubi ljubivši.
Verší pa po logu en potok dereč,
Od silne nevihte in plohe kipeč,
Ko zapre popotnima stazi,
In mašnik na stran zakrament položí,
Iz noge potegnit' obutve hití,
De potok sumeči pregazi.

„Kaj delaš?“ — zavpije mu grof nasprot,
Čudivši se činu njegovim. —
„„Obhajat' merjočiga idem, gospod!
Ki bliža se grobu gotovim.
In glejte, ko bervi približal sim se,
Odnesil napihneni potok jo je,
In dalej hoditi ne dá mi;
Zató, de bolniku zveličanje bo,
Zdaj mislim potoka kipečo vodó
Prebroditi z bosmi nogami.““

Zdaj dene na lastniga konja ga knez,
In krasne mu berzde ponudi,
De previdi bolnika z jedilam nebes,
In svetih dolžnost ne zamudi.
On sám pa podá se veselo ko pred,
Na žvincetu hlapca zverinam u sled. —
O temu duhoven opravi,
In konja pohlevno prihodni dan
Za ujzdo pripelje na grofovi stan,
Hvaležno na dvor ga postavi.

„Bog vari me — reče mu grof zavzet —
De konja jemat bi za svoj'ga,
Jezdaril na lov ino boj bi ga spet,
Ki stvarnika nosil je moj'ga!
In ako imeti ga tebi ni mar,
Ostane naj službi cerkovni v dar,
Saj temu on bil sporočen je,
Od kiga v najém posvetno oblast
In blago imám, in zdravje, in čast,
In dušo, in kri, in življenje.“

Tak' tudi naj Vsigamogočni sám,
Ki prošnje se grešnika usmili,
Časti vam doseči da tukaj in tam,
Kakor vi ste ga zdaj počastili.
Vi grof ste mogočen, široko poznan
Po delu kneževskimu v švajcarski stran',
Šestero otrók vam je danih;
Naj tudi — pristavi nadušen — v obrest
Prinesejo kron v rodovino vam šest,
Slovivši do časov neznanih.“

In cesar globoko zamišljen sedí,
Spomnivši nekdajnih se časov, —
Ko pevcu pazlivo pogleda v očí,
Ga strese pomemba tih glasov.
On lice duhovniga urno spozná,
In skrivši potoke derečih solzá
V škerlatnimu plajšu zdihuje.
Zdaj v njega oberne se vsako okó,
In grofa spoznavši, ki storil je to,
Vse božjo osodo poštuje. J. Koseski.

Rasdelite obzhinſke paſhe!

(Na dalje.)

Fajmoſhter. O, kako ſlabo bi ſe nam godilo, ako bi ſe vaſhe shelje ſpolnile. Koliko dobrot, koliko dobizhkov, koliko veſélja bi ſe mi mogli snebiti. Ko bi bili naſhi poglavarji vſe per ſtarim puſtili, bi mi ſhe sdaj pod teshkim jarmam nevſmiljene ſushnoſti sdihovali. Şheſt dni v tednu bi mogli s ſvojim potam in s terdimi shuli shlahtnikove mise polniti, nizh bi laſtniga ne imeli, nizh drusiga bi ſvojim otrokam ne mogli sapuſtiti, kakor ſvoje dobro imé, in ſpomin na ſvoje bresſhtevilne britkoſti. Otrozi v ſushnoſti rojeni, bi ne posnali ſladkoſti in veſélja ſvojih slatih lét, mladenizh in dekliza bi ſe morila pod teshkim delam, mosh in shena bi sdihovala, de boſta mogla v ſvojih ſivih letih po milih daréh ptujih ljudí ſvoje trepezhe roke rastegovati. Ko bi bili naſhi oblaſtniki vſe per ſtarim puſtili, bi naſhe matere, ſeſtre in vaſhe shene, na ſamo prizhvanje ſovrashniga ſoſéda na ſtraſhni armadi ko zopernize goreti mogle. Roka bi bila ſhe dan danaſhnji tiſtimu odſekana, ktéri bi kako divjino is ſvojiga ſkos dolgo, dolgo in svesto ſlushbo perdobljeniga selnika ſpodil, ja shiviga bi ſhe sdaj na nevkroteniga jelena perklenili, ktéri bi ſe predersnil, kakó divjo shival, ako mu ravno perdelke ſvoje majhne laſtnine pokonzhá, umoriti. Ko bi bili naſhi predniki vſe per ſtarim puſtili, bi ſtraſhna bolesen „kose“ ſhe dan danaſhnji, ko nekdaj divjala, in druge ſtraſhne kuge bi pokopaliſha polnile. Ko bi bili naſhi oblaſtniki vſe per ſtarim puſtili, bi mi ſhe vedno v temni nevednoſti shiveli, tavshent in tavshent pomozhkov, ſi shivljenje ſlajſhati, bi ne posnali, in nobeno uro bi ſi pred divjimi sveri in hudobnimi zhloveki ſvojiga shivljenja ſvesti ne bili.

Luka. Naj nehajo, jih proſim, pomiſlil ſim ſi, de — —

Fajmoſhter. Poſkuſite, ljubi mosh! in proſite naſhiga ſvitliga Zeſarja, de naj vſe narédbe, ktére nam je zeli zhaſ ſvojiga vladarſtva obudil, sopet pokonzhá.

Luka. Şaj vender niſim takó hudo miſlil in dobro previdim, de ſo goſpoſkine naredbe v reſnizi koriſtne, tóde, kar rasdeljenje obzhinſkih paſh sadéne, ne morem drugih miſel biti.

Ptujiz. Prijatel, me hozhete malo poſlufhati?

Luka. Hm, sakaj pa ne?

Ptujiz. Pred defetimi letmi ſi je tudi nafha goſpoſka persadevala, podloshnike k rasdeljenju obzhinſkih paſh napraviti; tode is vſe mozhi ſo ſe branili, in nar famoglavniſhi ſim bil jeſt.

Luka. Ako ſte ſe takó obnafhali, prijatla vaſ objamem.

Ptujiz. Goſpoſka me pred-ſe poklizhe, in ſtari grof, ki je malo popred Franzosko, Angleshko in Shvajzersko obhodil, ſe dolgo trudi, mi napake obzhinſkih paſh prav shivo pokasati, in od druge ſtrani koriſt in dobizhke njih delitve, mi pred ozhi poſtaviti.

Luka. Nad menoj bi bil pazh tega praviga natékel.

Ptujiz. Pravil mi je, kakó de ſo v tih imenovanih treh deshélah she sdavnaj vſe obzhinſke paſhe rasdelili, in vender bolj premoshnih in umnih kmetov ſe tamkej snajde. Jeſt ſim mu to ſizer poterdil, tóde sraven perſtavil: Slovenſki kmet tudi ni norz!

Luka. Menim, de ne!

Ptujiz. Dolgo ſe prepirava, in dobro ſim ſe dershal, ſamo obljubim mu, de hozhem vſe to ſhe enkrat prevdariti, ga sapuſtim, in proti domu gredé, obiſhem ſvojiga brata, ktéri je v nekih oſmih letih, kar ſe vidila niſva, prav premoshen kmet poſtal. Pervo, kar ſim per njegovimu goſpodarſtvu videl, je bilo hlevno pitanje goveje shivine. Jeſt grém na ravnoſt v hlev. Ali tukaj ſim vidil shivino, de je bilo veſelje! Kakorſhne burkle ſe pa po naſhih ſenoshetih prepletajo? Per vſaki molshi ſim ſe s laſtnimi ozhmi preprizhal, de je vſaka rejena, in sraven tega ſnashna krava 8 do 10 bokalov nar maſtnejſhiga mléka dala.

Luka. Ha, ha, to ſe ſte mi smohali!

Fajmoſhter. Tega ſim tudi jeſt prizha, tudi jeſt ſim to vidil.

Ptujiz. Potem grem ſkos vezh dni v druge kmetiſhke hleve, in ſim bil per molshi tiſtih preterganih krav, ktére ſe zeli dragi dan po gmajnah in ſenoshetih od ſolnzhnih sharkov shgane in od hudih muh pikane, vlazhijo, in ſe na vezher s vezhimi lakotnizami domu perpledejo, kakor ſo is hleva ſhle, in glejte! ravno ta velik raslozhik mi je bolj v ſerze ſhinil, kakor vſe poprejſhno persadevanje dobriga goſpoda; sakaj vidil ſim, de nar boljſhi krava ni dala vezh ko 3 — 4 bokale vodeniga mléka. Povém potem ſvojimu bratu, sakaj me je groſ pred-ſe poklizal, in na enkrat je bil njegov perſeshen prijatel. Ko je vidil, de ima ſovrashnika obzhinſke delitve pred ſeboj, mi je takó terdo pridigo dershal, de ſim od tiſte dobe shelil, de bi nam vſi dobri ſveti takó globoko v ſerze segli.

(Konez ſledi.)

Shidna perredba na Krajnſkim v létu 1844.

Slova velike shidne perredbe po laſhki deshéli je tudi Krajnze sazhela mikati, ſe tega dela lotiti, de bi tudi oni grosnih dobizhkov, ki jih shidna reja drugim deshélam doneſe, deleshni poſtali. Ne li grajſhzhaki, duhovni, in drugi uzheni kmetvavzi, tudi kmetje ſo sazheli, murve ſejati in ſaditi. S ſkerbno rèjo bode v kratkim drevje tega plemena tudi po Krajnſkim takó pomnosheno, de ſe bodemo tudi mi Krajnzi rasveſelili velikih dobizhkov, ki jih blishni Lahi is shidne reje ſtorijo.

Vezhletne ſkuſhnje ſo poterdile, de tudi v naſhih krajih murve zhverſto raſtejo, in shidne goſenze (tudi ſviloprejke ali shlahtne goſenze imenovane) ſe dobro redé, in lepo shido dajo, ktére je bil ſunt po 8 do 12 goldinarjev prodan.

Letaſ je bilo v Ljubljani in Shkofji Loki perdelanih 162 ſuntov prav dobrih shidnih meſhizhkov, ki jih Lahi „Galeta,“ Franzosi „Cocon“ imenujejo. Le ti ſo dali verh 14 ſuntov ſale shide, in bliso 4 ſunte ſadne shide ali shidniga hodnika.

Upati ſmemo, de, kakor ſe bode murveno perje pomnoshilo, bodemo v naſhih krajih od leta do leta vezh shidne perredbe dozhakali, in de jo bodo naſhi naſledniki boljſhi vedili obrajtati, kod mi in naſhi ſpredniki.

Kdor shelí murviz kupiti, jih dobi v Ljubljani polek sidaniga moſta per zeſarſkim grabni Nr. 10 po velikoſti od 4 do 15 krajzerjev.

J. O.

Nekaj od Slovencov.

(Na dalje.)

5. Stari možje se radi pogovarjajo od starih časov, od turške vojske, kakó so se kristijani junaško bíli z hudim Turkam pod vojvodam Lavdonam, in kakó so Beligrad osvojili. Lavdona so Slovenci takó radi imeli, da so mu le oče rekli. Pa se je tudi prijazno obnašal z njimi, prav po očetovo. Še sadaj ga ne morejo pozabiti. Od kralja Matjaža (König Korvin) si tudi pravijo, ako je ravno že več ko 350 let minulo, kar je umerl. Kar od njega koroški Slovenci povejo, se najde v bukvah, ki se imenujejo: Handbuch der Geschichte des Herzogthums Kärnten. Von Hermann. II. Heft. Seite 254. — Od Lavdona se tudi pesem poje, od kralja Matjaža jih znajo še več. — Ali ko družba peti začne, gre pesmica za pesmico. Znajo jih toliko, de se samo čudiš, kakó jih naši ljudje toliko v glavi obderžé; to bi pa ne moglo biti, ako bi naš narod ne bil take bistre in prebrisane pameti. Kakor se razloči rožica, ki sama od sebe zraste na ravnim polji ali na planini zeleni, od rože storjene in izškercljane, ki je v štacuni na prodaj, — takó se razloči pesmica, ki jo naš narod poje, od nove pesme, ki jo učeni izmislijo. Taka pesmica je prosta, ni visoko učena, pa vselej k sercu gré, kér iz serca pride. Namesto da bi jih popisoval, kakove da so, — rajši tu jedno pokažem, ktera je deleč okolo pri Slovencih znana. Samo jez sim jo slišal peti na Krajnskim: v Cirklanski fari, v Bohinji pri stari fužini; na Koroškim: v Kancjianu; na Štajerskim: v starim Tergu blizo slovenskiga Gradca; v teh krajih povsod tudi napev (vižo) znajo. Druga red se pri vsaki verstici ponavlja.

1. Tam stojí gartelc ograjen,
(Z zlatim kolim obsajen.)

2. Z srebernim protjem zapleten,
(Polhen rožic nasajen.)

3. Notri rastejo rožice tri,
(Vse tri so rudeče kakor kri.)

4. Perva rožica je le ta,
(Sprelepa rumena všeničica.)

5. Per vsaki maši jo nucajo,
(Oj za presveto hostijo.)

6. Nobena maša brana ni,
(Brez te svete hostije.)

7. Druga rožica je le ta,
(Spreljuba vinska tertica.)

8. Per vsaki maši jo nucajo,
(Oj za presveto rešnjo krí.)

9. Nobena maša se ne moli,
(Brez presvete rešnje kr'ji.)

10. Tretja rožica je le ta,
(Spreljubā devica Marija.)

11. Nam je rodila Jezusa,
(Oj le kralja nebeškiga.)

12. Je stvaril semljo in nebo,
(Dal človeku dušo in telo.)

13. Bog Oče, Sin in sveti Duh,
(Vse tri peršone en sam Bog.)

Ti podobna, pa lepši in tudi daljši je jedna v Šen-Petri na Forjulskim (regio Šlavorum), ki je cerkvena, se poje med povzdigovanjem pri sveti maši in se začne:

Na svetim oltarji svet kelih stoji,
(Vunkaj rastejo rožice tri.)

Pesem imamo mi Slovenci, kakor vsi Slavjani, mnogo, zato je češki pregovor: Kdé Slowenka, tam spéw (petje). To kaže, da so Slavjani ljubeznivi ljudje, blagiga, mehkiga in veseliga serca. Nemški pevec Šiller piše:

Wo man singt, da lass dich fröhlich nieder,
Böse Menschen haben keine Lieder.

Rad ostani, kjer pojó,
Hudobni pesem nimajo.

(Dalje sledí.)

Urno, kaj je noviga?

Naš presvitli Cesar so kmalo, ki so v Terst prišli, na našiga dežélniga poglavarja milostljivi dopis poslali, kteri bo gotovo serce vsaciga Krajnca razveselil; takó le se v našimu jeziku glasí:

„Ljubi moj baron Weingarten! V Ljubljani in po celi krajnski deželi, koder Sim popotval, Sim se od ljubezni in zvęstobe vsih Krajncov proti Meni prav v živo pripričal; to Me je takó serčno razveselilo, de Se ne morem zderžati, jim zavoljo tega Svojo posébno zadovoljnost očitno skazati.“ —

Našimu dežélnimu poglavarju baronu Weingarten so pri ti priložnosti presvitli Cesar zavoljo njegovih preslavnih in dolgoletnih zaslug v cesarski službi, réd železniga venca perve verste, miljostljivo podarili.

Razun več druzih daril so tudi naš premiljostljivi Cesar 3 tavžent goldinarjev v srebru iz Svoje lastne zakladnice blagovoljili, ubogim podeljiti, namreč: Ljubljanski ubožnici 500 gold. — oskerbnišnici ubozih 200 gold. — oskerbništvi malih otrok 300 gold. — za razdeljenje mnogoverstnim siromakam pa 2 tavžent goldinarjev.

(Obertniska razstava v Ljubljani) je zmiraj polna ogledovavcov iz bližnih in daljnih krajev. Nektéri dan so se ljudje tako drenjali, de ni bilo mogoče, vse noter pustiti. Le en glas je, de toliko lepiga blaga in umetno izdelanih rečí, še nikoli ni bilo v Ljubljani skupej zbranih. Ljudje pa ne ogledujejo samó na ogled postavljene rečí, ampak si tudi imenitniši fabrike in umetne mojstre zaznamnujejo, in silno veliko rečí je že prodanih. Zdaj so se še le nektérim rokodélcam, ki niso nič za razstavo pripravili, oči odperle, ter se za ušesam praskajo, de so to lepo priložnost zamudili, svoje rokodelstvo razglasiti, ktéra bo v Ljubljano še le čez 12 lét zopet prišla; sakaj čez tri léta bo enaka razstava v Lincu, čez tri léta po tem v Celovcu, zopet čez tri léta v Gradcu in potem čez tri léta še le v Ljubljani. „Kdo je pa popred tó vedil, de bo táka!“ smo jih slišali že več govoriti. Nečimerni! saj smo vam dolgo in dosti od tega v Novicah trobili, tóde zastonj: Verjeli nam niste v tj, kakor v več druzih rečeh, ktére vam k vašimu pridu tukaj priporočujemo. De bi jih pač pridno brali in z časam naprej hiteli, sakaj brez branja koristnih podúkov gresta kmet in rokodelec v današnjih prebrisanih časih, rakovo pot! Drugo léto Velkitravna bo enaka razstava na Dunaju, od ktere smo vam že v 20. listu povedali. Dobro si v glavo vtisnite, de ne boste saj te velike razstave zamudili, kjer vam bo priložnost dana, vaše razdélka tudi v ptujih krajih razglasiti. Mislimo, de ste pri Ljubljanski razstavi zvedili, kaj de je obertniska razstava, kaj de je nje namen in nje cil in konec. Ob svojim času vam bomo v Novicah oznanili, kadaj in kakó se bojo obertniske rečí na Dunaj v razstávo pošiljale. —

Vganjka.

Spomlad' te veselim,
Polet' te ohladim,
Jesen' te preshivim,
Po simi te gorkim.

Snajdba vganjke v poprejšnimu listu je:

gospodar — gospo — dar.

Shitni kup.	V Ljubljani 14. Kimovza.		V Krajnju 9. Kimovza.	
	fl.	kr.	fl.	kr.
1 mernik Pshenize domazhe	1	18	1	22
1 „ „ banashke	1	21	—	—
1 „ Turshize . . .	1	—	—	54
1 „ Sorshize . . .	—	—	—	—
1 „ Rèshi	—	51	—	57
1 „ Jezhmena . . .	—	48	—	51
1 „ Prosa	—	57	1	—
1 „ Ajde	—	—	—	—
1 „ Ovsa	—	34	—	33

V Ljubljani. Natisnil in saloshil Josḥef Blasnik.